

INHOUD

Inleiding	14
Scope van het onderzoek	15
Onderzoeksvragen	17
Milieuconcepten als theoretisch vertrekpunt	17
Stellingname in het onderzoek	18
Toegepaste onderzoeksmethoden	19
Leeswijzer en overzicht van het proefschrift	22

DEEL 1 PROBLEEMSTELLING EN DOELSTELLING

H1 Groei van het landgebruik 26

- 1.1 Beperkte landoppervlakte, toenemende druk 26
- 1.2 Toenemend antropogeen landgebruik 27
  - ▶ Model van Landgebruiksverdeling (LGV) 29
  - ▶ Landgebruikswijzigingen en sequens van inname en degradatie 31
  - ▶ Uitbreiding van de landbouwoppervlakte 33
  - ▶ Uitbreiding van de nederzittingsoppervlakte 33
- 1.3 Milieu-impact van landgebruik en landgebruikswijzigingen 35
  - ▶ Basisfuncties van land en bodem 35
  - ▶ Degradatie door antropogeen landgebruik 37
  - ▶ Degradatie door verharding en bebouwing 37
  - ▶ Impact van landgebruikswijzigingen op het klimaat 38
  - ▶ Impact van landgebruikswijzigingen op de biodiversiteit 39
- 1.4 Conclusies 40

H2 Grenzen aan het landgebruik 41

- 2.1 Antropogene groei 41
- 2.2 Planetaire grenzen 43
  - ▶ Model van planetaire grenzen 44
  - ▶ Westerse consumptiedruk en landdruk 46
- 2.3 Groei, grens en ontgroei 47

- 2.4 Naar een duurzaam landgebruik 50
  - ▶ Modelleren van een duurzaam landgebruik 50
  - ▶ Afvlakking van het antropogeen landgebruik 51
- 2.5 Conclusies 53

H3 Grens- en reductiedoelstellingen landgebruik 54

- 3.1 Milieuzorg als beleidsdomein 54
- 3.2 De duurzame ontwikkelingsdoelstellingen van de VN 55
- 3.3 Klimaatneutraliteit van landgebruik (SDG 13.2) 56
- 3.4 Bescherming van het natuurlijk landoppervlak (SDG 15.5) 58
- 3.5 Landdegradatieneutraliteit (SDG 15.3) 60
- 3.6 Beperking van de landconsumptie (SDG 11.3) 62
- 3.7 De Europese No Net Land Take (NNLT) 63
  - ▶ Eerste voorstel Bodemrichtlijn (2006) 63
  - ▶ Roadmap to a Resource Efficient Europe (2011) 64
  - ▶ Soil Strategy for 2030 (2021) 65
  - ▶ Tweede voorstel Bodemrichtlijn (2023) 66
- 3.8 Synthese van de landdoelstellingen 68
- 3.9 Conclusies 69

DEEL 2 CONCEPT EN BELEID

H4 Ruimteneutraliteit, een conceptuele verkenning 72

- 4.1 Introductie tot de basisbegrippen 72
  - ▶ Settlement area/ nederzettingsoppervlakte/ruimtebeslag 72
  - ▶ LN-en RB-gronden 73
  - ▶ Land take/ bijkomend ruimtebeslag/landconsumptie 74
  - ▶ Land take ratio/landconsumptie-ratio 75
  - ▶ Netto ruimtebeslag 76
  - ▶ No net land take/ ruimteneutraliteit 76
- 4.2 Een operationele definitie van ruimtebeslag 77
- 4.3 Concept van ruimteneutraliteit 78
  - ▶ No Net Land Take in relatie tot No Net Loss (NNL) 78
  - ▶ Soorten neutraliteit 78
  - ▶ Een tijdsgrens op 2050? 79
  - ▶ Of een ruimtelijke grens? 79

- 4.4 **Reductie van landconsumptie** 82
  - 4.5 **Kwalitatieve aspecten van landconsumptie** 82
    - ▶ Bruto landconsumptie 82
    - ▶ Kwaliteit van verloren natuur en bodem 82
    - ▶ Land fragmentatie 82
    - ▶ Gebruiksintensiteit 83
  - 4.6 **Land take hiërarchie of de landladder** 83
  - 4.7 **Landrecycling en milieulast** 84
    - ▶ Bouwshift-ratio 85
    - ▶ Landrecycling met/zonder milieulast 85
  - 4.8 **Verband met landdegradatieneutraliteit** 86
  - 4.9 **Verband met verhardingsneutraliteit** 87
    - ▶ Problematiek van stedelijke verharding 88
  - 4.10 **Selectie van indicatoren** 89
  - 4.11 **Conclusies** 90
-

H5 Ruimteneutrale planning 91

- 5.1 **Middelen tot overheidsinterventie** 91
  - 5.2 **Ruimteneutraal landbeleid** 92
  - 5.3 **Integratie in de ruimtelijke planning** 94
  - 5.4 **Paradigmaverschuiving in de ruimtelijke planning** 95
    - ▶ Van groeiplanning naar begrenzend planning 96
    - ▶ Begrenzende planning 97
    - ▶ Beschermende planning 98
  - 5.5 **Opzet van een ruimteneutrale planning** 99
    - ▶ In de strategische planning 100
    - ▶ In de regelgevende planning 100
    - ▶ In de operationele planning 102
  - 5.6 **Conclusies** 103
-

H6 Wijziging van eigendomsrechten en grondwaarden 104

- 6.1 **Eigendomsrecht als onderdeel van het landbeleid** 104
- 6.2 **Ratio's van eigendomsrecht** 105
  - ▶ Eigendomsratio's 106
  - ▶ Europees en nationaal eigendomsrecht 106
  - ▶ Distributie aan eigendomsrechten 107
- 6.3 **Wijziging van eigendomsrechten** 108

6.4	Publieke interventies op het eigendomsrecht	109
	▶ Beperking van het wijzigingsrecht	109
	▶ Wijziging van de vormgeving van het eigendomsrecht	110
	▶ Verhoging publiek grondbezit	111
6.5	Beperking op de verkoop van LN-gronden	112
6.6	De drijvende factor van grondwaarde	112
	▶ Afweging van grondwaarden	113
	▶ Impact op de prijsvorming	114
6.7	Wijzigingen van grondwaarde	115
	▶ Grondschaarste en stijgende grondwaarde	115
	▶ Grondoveraanbod en dalende grondwaarde	117
	▶ Waardebepaling van het overaanbod	118
6.8	Verevening van wijzigende grondwaarden	119
6.9	Conclusies	120

H7 Vermijd-, verminder- en compenseer-instrumenten 121

7.1	Nood aan een mix van instrumenten	121
7.2	Indeling instrumenten volgens de landladder	122
7.3	Vermijd-instrumenten	125
	▶ Herbestemming in bestemmingsplannen	125
	▶ Begrenzing stedelijke gebieden en kernen	126
	▶ Herbestemming van waardevolle gebieden	127
	▶ Bevriezing van ontwikkelingsrechten	128
	▶ Herbestemming van planologisch overaanbod	128
	▶ Financiële compensatie grondeigenaars	129
	▶ Vergelijking van vijf compensatiesystemen	130
	▶ Adaptieve bestemmingsplanning	132
	▶ Algemene regels van bouwverbod	134
7.4	Verminder-instrumenten	135
	▶ Vervaltermijn ontwikkelingsrechten	135
	▶ Verhandelbare ontwikkelingsrechten	135
	▶ Belasting van landconsumptie	137
	▶ Weging van land- en bodemkwaliteit	139
	▶ Toepassing milieueffectenrapportering	140
7.5	Compenseer-instrumenten	142
	▶ Ruimtelijke compensatie en landherstel	142
	▶ Natuurcompensatie als onderdeel	142
	▶ Krijtlijnen van een meer adequate compensatie	144
	▶ Publieke en private uitvoering van de compensatie	146
	▶ Planologische compensatie	146
7.6	Conclusies	147

DEEL 3 NATIONALE UITVOERING

H8 Beleidstransfer naar de nationale context 150

- 8.1 Beleidstransfer van NNLT naar een lidstaat 150
- 8.2 Nationale context planningssystemen 151
- 8.3 Problematiek van meting 153
- 8.4 Nationale context ruimtebeslag 153
  - ▶ Nationaal ruimtebeslag (%) 154
  - ▶ Nationale landconsumptie ratio (m^2/km^2 en $m^2/cap/jaar$) 155
  - ▶ Nationale verhardingsgraad (%) 156
- 8.5 Nationale context bevolkingsevolutie 157
  - ▶ Groeiverhouding 157
  - ▶ Bevolkingsprognose lidstaten 157
- 8.6 Status van de nationale NNLT-goedkeuring 160
  - ▶ Vijf pionierlanden 160
  - ▶ Hoogste ruimtebeslag in Malta 161
  - ▶ Nederlands verzet tegen NNLT beleid 162
  - ▶ Regionale NNLT in Italië 163
  - ▶ Oost-Europese krimplanden 164
- 8.7 Conclusies 165

H9 Implementatie door de pionierlanden 166

- 9.1 Context van de vijf pionierlanden 166
  - ▶ Context ruimtebeslag (%) 166
  - ▶ Context landconsumptie-ratio ($m^2/cap/y$) 168
  - ▶ Context demografische prognose 169
  - ▶ Context planningssystemen 170
- 9.2 Model van beleidscyclus 171
  - ▶ Invoering ruimteneutraliteit volgens de beleidscyclus 173
- 9.3 Duitsland: *Flächenhaushalt* 174
  - ▶ Probleemstelling en agendavorming 174
  - ▶ Beleidsformulering en besluitvorming 175
  - ▶ Uitvoering en integratie in planning 176
- 9.4 Oostenrijk: *Österreichische Bodenstrategie* 177
  - ▶ Probleemstelling en agendavorming 177
  - ▶ Beleidsformulering en besluitvorming 179
  - ▶ Uitvoering en integratie in planning 180

9.5	Luxemburg: <i>Réduction de l'artificialisation du sol</i>	182
	▶ Probleemstelling en agendavorming	182
	▶ Beleidsformulering en besluitvorming	182
	▶ Uitvoering en integratie in planning	183
9.6	België-Wallonië: <i>Optimisation spatiale</i>	185
	▶ Probleemstelling en agendavorming	185
	▶ Beleidsformulering en besluitvorming	186
	▶ Uitvoering en integratie in planning	186
9.7	Frankrijk: <i>Zéro Artificialisation Nette</i>	189
	▶ Probleemstelling en agendavorming	189
	▶ Beleidsformulering en besluitvorming	190
	▶ Uitvoering en integratie in planning	192
9.8	Vergelijking van de nationale beleidsvorming	194
	▶ Vergelijking fasen probleemstelling en agendavorming	194
	▶ Vergelijking fasen beleidsformulering en besluitvorming	195
	▶ Vergelijking fasen uitvoering	197
9.9	Conclusies	198

DEEL 4 CASE VLAAMSE BOUWSHIFT

H10 Groot ruimtebeslag in Vlaanderen 202

10.1	Context van de Vlaamse regio	202
	▶ Landgebruiksverdeling	203
	▶ Eén derde is ruimtebeslag	204
	▶ Landconsumptie-ratio	206
	▶ Basisindicatoren ruimtebeslag	208
	▶ Verhouding tot de bevolkingsevolutie	209
10.2	Planningssysteem	211
10.3	Ruimtebeslag versus bestemmingen	213
10.4	Ruimtebeslag in de zachte bestemmingen	215
10.5	Landbouw en natuur in de harde bestemmingen	217
	▶ Differentiatie naar bestemming	218
	▶ Differentiatie naar ligging	219
	▶ Differentiatie naar waarde	219
10.6	Conclusies	220

H11 Rigide planningsysteem 221

- 11.1 **Dominantie van het eigendomsrecht** 221
- 11.2 **Overaanbod in de gewestplannen** 222
  - ▶ Gevolg van chaotische vergunningverlening 222
  - ▶ Verkavelingsvergunningen vanaf 1962 223
  - ▶ Gewestplannen tot ruimtelijke ordening? 224
  - ▶ Ontstaan van het planologisch overaanbod 224
  - ▶ Het eindresultaat 227
  - ▶ Stilstand van de bestemmingsverdeling 228
- 11.3 **Planschade als verlamdend instrument** 230
  - ▶ Invoering van de planschadevergoeding 231
  - ▶ Maximalisering tot eigenaarsvergoeding 232
- 11.4 **Kenmerken van het rigide planningsysteem** 235
  - ▶ Kenmerk 1. Regelgevend systeem (juridische dimensie) 235
  - ▶ Kenmerk 2. Bindende bestemmingsplannen (juridische dimensie) 235
  - ▶ Kenmerk 3. Gedetailleerde plannen (materiële dimensie) 236
  - ▶ Kenmerk 4. Overaanbod op de plannen (materiële dimensie) 236
  - ▶ Kenmerk 5. Geen herzieningscyclus (procedurele dimensie) 237
  - ▶ Kenmerk 6. Hoge financiële compensatie (procedurele dimensie) 237
  - ▶ Kenmerk 7. Plannen zonder vervaltermijn (tijdsdimensie) 238
  - ▶ Kenmerk 8. Compensatie zonder vervaltermijn (tijdsdimensie) 238
  - ▶ Cumulatie tot rigide planning 239
- 11.5 **Selectieve flexibiliteit: de afwijkingsregels** 240
- 11.6 **Conclusies** 241

H12 Wat houdt de bouwshift in? 242

- 12.1 **Van agendavorming tot besluitvorming** 243
  - ▶ Agendavorming van de 'betonstop' 243
  - ▶ Beleidsformulering van de bouwshift (2012-2022) 244
  - ▶ Besluitvorming (2022-2023) 247
  - ▶ Tussenstand van de bouwshift (2023) 248
- 12.2 **Nadere uitwerking van de bouwshift** 249
  - ▶ Stap 1. Bepaling van het reductietraject 250
  - ▶ Stap 2. Bepaling van het NNLT-quotum 250
  - ▶ Stap 3. Bepaling van het distributiemodel 251
  - ▶ Stap 4. Bepaling van de totale planreductie 252
  - ▶ Stap 5. Bepaling van de prioritaire planreductie 254
  - ▶ Stap 6. Begrenzing van de kernen 254
  - ▶ Stap 7. Modelleren van het beleidsscenario 255
  - ▶ Stap 8. Selectie van de te herbestemmen gebieden 257

- 12.3 Bouwshift als bouwsteen van duurzaam landbeleid** 258
    - ▶ Ecologisch proces van biodiversiteitsverlies 258
    - ▶ Ecologisch proces van klimaatopwarming 260
  - 12.4 Conclusies** 261
-

H13 Hoe kan de bouwshift gerealiseerd worden? 262

- 13.1 Instrumenten voor de LN-gronden** 262
- 13.2 Hervorming van de bestemmingsplanning** 263
  - ▶ Optie 1. Meer discretionaire planning 264
  - ▶ Optie 2. Niet-bindende bestemmingsplannen 264
  - ▶ Optie 3. Eliminatie van het overaanbod (naar vraaggestuurde plannen) 264
  - ▶ Optie 4. Verval van niet-gerealiseerde zones (versus geen tijdslimiet) 264
  - ▶ Optie 5. Beperkte compensatie (versus hoge compensatie) 265
  - ▶ Voorbeeld: wijziging van de tijdsdimensie 265
- 13.3 Inzetbare instrumenten van bestemmingsplanning** 266
  - ▶ Planologische compensatie (voorkom-compenseer) 267
  - ▶ Herbestemming van ontwikkelingsrechten (voorkom) 268
  - ▶ Financiële compensatie van grondeigenaars (voorkom) 269
  - ▶ Bevrozing van ontwikkelingsrechten (voorkom) 270
  - ▶ Verval van ontwikkelingsrechten (verminder) 273
  - ▶ Verhandelbare ontwikkelingsrechten (voorkom-verminder) 275
  - ▶ Toevoeging van beperkende voorschriften (verminder) 276
- 13.4 Hervorming van de vergunningsregelgeving** 277
- 13.5 Inzetbare instrumenten van vergunningsproces** 279
  - ▶ Inperking van afwijkende regelgeving (voorkom) 279
  - ▶ Sectorale regelgeving van bouwverbod (voorkom) 281
  - ▶ Integratie van de landladder (voorkom-verminder-compenseer) 281
  - ▶ Toepassing van de milieueffectenrapportage (voorkom-verminder-compenseer) 282
  - ▶ Toepassing van stedenbouwkundige lasten (compenseer) 283
  - ▶ Ruimtelijke compensatie en landherstel (compenseer) 285
  - ▶ Herstelprojecten (compenseer) 286
- 13.6 Een actieplan voor de bouwshift** 287
- 13.7 Van monitoring tot evaluatie** 290
  - ▶ Monitoring 290
  - ▶ Evaluatie 291
- 13.8 Conclusies** 293

RECEPT VOOR RUIMTENEUTRALITEIT

- 1** Mondiale blik op landgebruik en landdegradatie 296
- 2** Blik op de Europese Unie: *No net land take* 297
- 3** Blik op de lidstaten: diverse contexten 298
- 4** Blik op de vijf pionierlanden: een eerste vergelijking 299
- 5** Blik op Vlaanderen: de bouwshift 300
- 6** Recept voor een NNLT-beleid 301
- 7** Herwerking van de bestemmingsplanning 302
- 8** Herwerking van het vergunningenbeleid 304
- 9** Tot slot 307

Dankwoord 311

Bibliografie 315

Figurenlijst 339

Tabellenlijst 342